

MAGYAR NEMZETI BANK

OKTATÁSI FÜZETEK

10. szám

2017. február

KOVALSZKY ZSOLT – RIPPEL GÉZA

A gazdasági fejlődés mutatószámai I.

Oktatási füzetek

Kovalszky Zsolt – Rippel Géza

A gazdasági fejlődés mutatószámai I.

***A nemzeti számlák rendszere
és a GDP termelési oldala***

MAGYAR NEMZETI BANK

Oktatási füzetek

A gazdasági fejlődés mutatószámai I.

A nemzeti számlák rendszere és a GDP termelési oldala

Az elemzést készítette: Kovalszky Zsolt – Rippel Géza

(Magyar Nemzeti Bank Közgazdasági előrejelzés és elemzés igazgatóság)

A kiadványt jóváhagyta: Virág Barnabás, ügyvezető igazgató

Kiadja: Magyar Nemzeti Bank

Felelős kiadó: Hergár Eszter

1054 Budapest, Szabadság tér 9.

www.mnb.hu

ISSN 2498-8391 (Nyomtatott)

ISSN 2498-8405 (Online)

Tartalom

1. Bevezetés	5
2. A nemzeti számlák rendszere	6
2.1. A nemzetgazdaság integrált számlái	7
2.2. A nemzeti számlák előállításának néhány alapelve	13
3. A gazdaság szektorai	14
3.1. Háztartási szektor	14
3.2. Vállalati szektor	15
3.3. Kormányzati szektor	15
3.4. Külföld szektor	16
4. A negyedéves nemzeti számlák	17
5. A GDP jövedelmi oldalának indikátorai	19
5.1. Munkavállalói jövedelem	20
5.2. Bruttó működési eredmény	21
5.3. Bruttó vegyes jövedelem	21
5.4. Termelési, illetve importadók és támogatások	22
6. A GDP termelési oldala és a kibocsátás indikátorai	24
6.1. Ipari szakstatisztikák	27
6.2. Építőipari szakstatisztikák	29
6.3. Kiskereskedelmi szakstatisztika	30
6.4. Ágazati bizalmi indikátorok	32
Hivatkozások	37

1. Bevezetés

A gazdaság teljesítményének, fejlettségének szintje, valamint annak változása a gazdaságpolitika és a makrogazdasági elemzések kitüntetett mutatója. A háztartások jóléte, a vállalatok jövedelmezősége, a költségvetés helyzete, a gazdaság külső egyensúlyi pozíciója mind szorosan függnek a gazdaságban megtermelt jövedelem mennyiségétől. Emellett a gazdasági teljesítmény az inflációs folyamatokra is hatással van. Ezért minden makrogazdasági elemzésben és előrejelzésben központi szerepet játszik a reálgazdasági folyamatok – a jövedelem termelésének, elosztásának és felhasználásának – értékelése.

Kiadványunkban a nemzeti számlarendszer logikáját követve bemutatjuk, hogy a makrogazdasági elemzések során milyen reálgazdasági indikátorok használhatók. Ezek tartalma mellett kitérünk előállításuk módszertanára, valamint gyakorlati felhasználásuk lehetőségeire is.

A második fejezet a nemzeti számlák főbb jellemzőit mutatja be, így főleg gazdaságstatisztikai alapismereteket tartalmaz. A makrogazdasági elemzésben használt indikátorokat a harmadik-ötödik fejezetek tárgyalják, külön bemutatva a jövedelem termelésének, elosztásának és felhasználásának fő mutatóit. A hatodik fejezet pedig a jövedelmek keletkezésének forrását, a gazdaság termelési oldalát és annak szakstatisztikáit, valamint helyzetének értékelési módszereit ismerteti.

2. A nemzeti számlák rendszere

A reálgazdaság mérése elsődlegesen a nemzeti számlarendszerben történik. Utóbbi az adott ország gazdasági tevékenységét összefoglaló olyan makrogazdasági statisztikai számlarendszer, amely a forrásokat veti össze a felhasználásukkal. A nemzeti számlák nemzetközi szabványa az ENSZ Statisztikai Bizottsága által kidolgozott úgynevezett System of National Accounts (SNA). Az SNA-val kapcsolatban az első módszertani ajánlás 1947-ben született, jelenleg pedig a 2012-ben bevezetett, SNA 2008 átfogó keretrendszer ajánlásai vannak érvényben. Az európai számlarendszer, az úgynevezett European System of Accounts (ESA) létrehozása az 1970-es években kezdődött el. Az ESA alapelvei összhangban vannak az SNA által lefektetett nemzetközi szabvánnyal, azonban ezen a keretrendszeren belül az érintett országok szűkebb köre és homogénebb jellege miatt pontosabb és szigorúbb szabályok kialakítására volt lehetőség. Az SNA 2008-as változásai alapján az ESA keretrendszere is átdolgozásra került, így jelenleg az ESA 2010 van érvényben, amelyet 2014-ben kezdtek el alkalmazni az EU-tagországok.

A nemzeti számlák kiemelt mutatója a bruttó hazai termék (gross domestic product, GDP), ami az ország rezidensei által megtermelt jövedelmet méri. A GDP több megközelítésben értelmezhető: a jövedelem termelése, felhasználása, illetve termelési tényezők közti megoszlása oldaláról (1. táblázat). A háromféle irányból előálló GDP definíció szerint megegyezik.¹

¹ Az Egyesült Államok statisztikai gyakorlatában azonban nem teszik egyenlővé a három irányból számított GDP-t. Mivel a háromféle megközelítés eltérő adatforrásokat használ, ezért mérési hibák miatt nem szükségszerűen egyeznek meg. Az amerikai gyakorlat ezáltal explicitté teszi a mérési hibákat. Ezzel szemben a szokásos (Magyarországon is követett) gyakorlat a három oldal konzisztenciáját tekinti elsődleges szempontnak, a mérési hibát pedig a különböző tételek közt szétosztják.

1. táblázat		
A bruttó hazai termék becslési megközelítései		
Termelési oldal	Felhasználási oldal	Jövedelmi oldal
Ágazatok hozzáadott értéke (alapáron)	Fogyasztás	Munkavállalói jövedelem
	Bruttó állóeszköz-felhalmozás	
		Készletfelhalmozás
Termékadók és -támogatások egyenlege	Nettó export	
GDP (piaci áron)		

2.1. A nemzetgazdaság integrált számlái

A nemzeti számlák rendszere egymással összefüggő számlák sorozatára épül (2. táblázat). Az egyes számlák különböző típusú gazdasági tevékenységekre vonatkoznak: termelés, jövedelmek keletkezése, elosztása, újraelosztása. Minden számlának van **egyenlegező tétele**, mely az adott számla forrásainak és felhasználásainak különbségeként adódik, és ez lesz a következő számla nyitótétele. A számlákat kiegészítik a vagyonmérlegek, melyek az eszközök és források értékét mutatják be az időszak elején és végén, szoros összefüggésben állva a számlákkal.

2. táblázat A nemzeti számlák rendszere		
Folyó számlák	Felhalmozási számlák	Mérlegek
0. Termék és szolgáltatások számla	III.1 Tőkeszámla	IV.1 Nyitó vagyonmérleg
I. Termelési számla		
II.1.1. Jövedelmek keletkezése számla	III.2 Pénzügyi számla	IV.2 Változások a vagyonmérlegben
II.1.2. Elsődleges jövedelmek elosztása számla		
II.2. Jövedelmek másodlagos elosztása		
II.3. Természetbeni jövedelmek újraelosztása számla	III.3 Eszközök egyéb volumenváltozása számla	IV.3 Záró vagyonmérleg
II.4. Jövedelmek felhasználása számla		

2.1.1. Termelési számla

A termelési számla a termékek és szolgáltatások előállítását mutatja be ágazatonként és szektoronként. Forrásait a **bruttó kibocsátás**, felhasználásait a **folyó termelő felhasználás**² képezi, egyenlegező tétele pedig a **bruttó hozzáadott érték**, mely az adott ágazat vagy szektor hozzájárulását fejezi ki a bruttó hazai termékhez. A bruttó hozzáadott érték egyben az elsődleges jövedelmek forrása a jövedelemszámlákban.

Az ágazatok hozzáadott értékét a nemzeti számlák **alapáron** (a termelő által realizált áron) veszik számba. A bruttó hazai terméket viszont **piaci áron** (a fogyasztók által fizetett áron) mérik. A piaci áron és alapáron mért bruttó hozzáadott érték különbsége a **termékadók és terméktámogatások egyenlege**, melyet szintén tartalmaz a termelési számla. A termékadók a termékek és szolgáltatások beszerzéséhez, értékesítéséhez és átadásához kapcsolódó befizetéseket jelölik.³ Az elszámolás során a gazdálkodási évről készült zárszámadás pénzforgalmi adatai jelennek meg adatforrásként. Érdemes megjegyezni, hogy csak a ténylegesen beszedett adóbevételek, illetve ténylegesen kifizetett támogatások kerülnek elszámolásra, hiszen a be nem szedett adókra vonatkozóan nincs korrekció. Terméktámogatások azok a viszonzatlan folyó kifizetések, amelyeket a kormányzat, illetve az Európai Unió intézményei nyújtanak a termelőknek, jellemzően a termelési színvonal és az árak befolyásolása, valamint a termelési tényezők díjazása céljából.⁴

bruttó hozzáadott érték

$$\begin{aligned} &= \text{bruttó kibocsátás} - \text{folyó termelőfelhasználás} + \text{termékadók} \\ &\quad - \text{terméktámogatások} \end{aligned}$$

² Az állóeszközök értékcsökkenése nem része a folyó termelő felhasználásnak.

³ Ide tartozik például a vám, a jövedéki, a fogyasztási és az általános forgalmi adó (áfa), valamint az exporttámogatás.

⁴ Terméktámogatásként számolja el a KSH a kamattámogatást, a bér- és munkaerő-támogatást, a szennyezés csökkentésére szánt, valamint a mezőgazdasági termelőknek adott különböző támogatásokat.

2.1.2. Jövedelemszámla

A jövedelemszámlák külön-külön mutatják meg a jövedelmek termelési folyamatból történő **keletkezését**, a jövedelmek **elosztását** a hozzáadott érték előállításában részt vevő szervezeti egységek között, a jövedelmek **újraelosztását**, mely elsősorban a kormányzaton keresztül a társadalombiztosítás és az adózás révén valósul meg, valamint a jövedelmek felhasználását végső fogyasztásként vagy megtakarításként.

Jövedelmek keletkezése

A jövedelmek keletkezése számla a hozzáadott érték megoszlását mutatja be a termelési tényezők hozzájárulása szerint, azaz meghatározza a munkavállalói jövedelmet, az egyéb termelési adókat és támogatásokat, valamint a működési eredményt. A háztartási szektorban, mivel a kisvállalkozásokban nehéz szétválasztani a tulajdonos munkája után járó munkavállalói jövedelmet a tőke után járó hozamtól, ezért a jövedelemszámla ezt a két tételt együtt mint **vegyes jövedelmet** mutatja ki. (Kivételt képez a tulajdonos által lakott lakás esetén az imputált piaci áron elszámolt lakásszolgáltatás, melyet a háztartási szektor működési eredményének tekintünk.) A jövedelmek keletkezése számla egyenlegező tétele tehát a **működési eredmény/vegyes jövedelem**. Utóbbi azt a jövedelmet jelenti, amelyhez az egységek saját termelőeszközeik használata révén jutnak, és azt mutatja meg, hogy a megtermelt hozzáadott értékből a kifizetett munkavállalói jövedelmek és termelési adók/támogatások után mennyi jövedelme marad a gazdasági egységnek.

Elsődleges jövedelmek elosztása

Míg a jövedelmek keletkezése számla a szektorokat mint termelőket tekinti, addig **az elsődleges jövedelmek elosztása mint jövedelemtulajdonos tekint az egyes szektorokra**. Az „elsődleges” jelző arra vonatkozik, hogy munka vagy tulajdonosi jövedelemben részesülnek a szereplők.

- A munkavállalói jövedelem és a vegyes jövedelem a háztartások bevételeit jelenti.
- A termelési adók és támogatások egyenlege a kormányzat jövedelme.

- A működési eredmény a hozzáadott értéket előállító szektorokban marad. Ezen a számlán számolják el a termelésben lekötött tőke, a befektetett pénzügyi eszközök és hitelek után járó kamatokat és részesedéseket, valamint a közvetlen külfölditőke-befektetések visszaforgatott jövedelmét.

Az elsődleges jövedelmek egyenlege a nemzetgazdaság szintjén a **bruttó nemzeti jövedelem**, így tehát a nemzeti jövedelem nem a termeléssel, hanem a jövedelemmel kapcsolatos fogalom.

Másodlagos jövedelmek elosztása

A jövedelmek másodlagos elosztása számla a **jövedelemelosztás egyéb tételeit** mutatja be. Itt kerül például elszámolásra a jövedelemadók befizetése, a pénzbeli társadalmi juttatások, a nem életbiztosítási díjak és kártérítések átutalása. Egyenlegező tétele a nemzetgazdaság egészében a fogyasztásra és felhalmozásra **rendelkezésre álló bruttó nemzeti jövedelem**.

Természetbeni jövedelmek újraelosztása számla

A természetbeni jövedelmek újraelosztása számla a háztartások részére ingyenesen biztosított, egyéni fogyasztási célt szolgáló termékek és szolgáltatások felhasználását foglalja magába (pl. oktatás, egészségügy).

2.1.3. Jövedelmek felhasználása számla

A jövedelmek felhasználása számla azt mutatja meg, hogy a rendelkezésre álló jövedelem miként oszlik meg a végső fogyasztás és a megtakarítás között. A rendszer értelmezése szerint csak a kormányszektornak, a háztartásoknak segítő nonprofit intézményeknek és a háztartásoknak van végső fogyasztási kiadása. A beruházás vagyongyűjtésnek tekintendő.

A jövedelmek felhasználása számlának és egyben a jövedelemszámlának a végső egyenlegező tétele a **megtakarítás**, mely egyben a tőkeszámlák nyitótételét képezi. Az egyenleg azt mutatja, hogy a fogyasztási kiadások után milyen megtakarításra képes az adott szektor. Megtakarítás kétféle lehet: tőkefelhalmozás vagy pénzbeli megtakarítás.

A jövedelemszámlák végén található **a folyó külső egyenleg is**, amely a nemzetgazdaság külfölddel folytatott folyó gazdasági műveleteinek eredménye

(termékek és szolgáltatások külkereskedelme, elsődleges jövedelmek, folyó transzferek). Amennyiben az eredményben többlet mutatkozik, akkor a külföld számlaegyenlegező tétele negatív, míg deficit esetén pozitív. (A külföld számla mindig a külföld szemszögéből rögzíti az eseményeket.) A folyó külső egyenleg megfelel a fizetési mérlegben a folyó fizetési mérleg egyenlegének.

2.1.4. Tőkeszámla

A felhalmozási számlák bemutatják a szervezeti egységek vagyonában bekövetkezett változásokat. A felhalmozási számlák két számlából tevődnek össze: a tőkeszámlából (amely tartalmazza a nettó vagyon változása és a reáleszközök felhalmozása részszámlákat), továbbá a pénzügyi számlából. A tőkeszámla a nem pénzügyi eszközök változását veszi számba. Főtételeit a bruttó állóeszköz-felhalmozás, a készletváltozás és a tőketranszferek jelentik. A pénzügyi számla azt mutatja meg, hogy milyen összetételben történik a pénzügyi eszközök átcsoportosítása az egyes szektorok között.

A vagyonmérleg tételesen tekinti át a nemzetgazdaság pénzügyi és nem pénzügyi eszközeit és forrásait egy adott időszakra vonatkozóan. A vagyonmérlegekben megjelenik a szervezeti egységeknél lévő eszközök és források értéke az elszámolási időszak elején és végén. Minden gazdasági művelet vagy árváltozás hatással van az eszközök és források szintjére. A felhalmozási számlák regisztrálják a gazdasági műveletekből eredő vagyonváltozásokat, az eszközök egyéb változása számlák az árváltozások, valamint a nem gazdasági események hatását vezetik le. Így minden nyitó- és zárómérleg közötti eseményt nyomon követ a rendszer. A zárómérleg eszközei és kötelezettségei közötti különbség a számbavételi időszak végén meglévő nettó vagyon.

A pénzügyiszámla-statisztika a mérlegek és a felhalmozási számlák azon részeit foglalja magában, amelyek a pénzügyi instrumentumok állományait és állományváltozásának összetevőit mutatják. A szűkebb értelemben vett pénzügyi számla a pénzügyi eszközökben és kötelezettségekben történt tranzakciókat mutatja be. A tranzakciók egyenlege megegyezik a nettó finanszírozási képességgel, amely egyben a tőkeszámla záróegyenlege is. Ez az egyezés azt fejezi ki, hogy a megtakarítás és a beruházás különbsége valamilyen pénzügyi eszköz felhalmozásában vagy kötelezettségek vállalásában csapódik le. Az ártértékelési számla a reál- és pénzügyi eszközök,

kötelezettségek olyan állományváltozásait írja le, amelyek árváltozásból származnak. Az egyéb volumenváltozás számlán olyan állományváltozásokat könyvelünk, amelyek különleges, elsősorban nem gazdasági okból következtek be. Ilyenek lehetnek a természeti katasztrófákból vagy technikai okokból eredő állományváltozások. Az átértékelődéseken és az egyéb volumenváltozáson kívüli gazdasági események alkotják a tranzakciókat a rendszerben.

1. keretes írás

Az ágazati kapcsolatok mérlege

A gazdasági folyamatok leírását, a termelés, fogyasztás és felhalmozás összefüggő rendszerének bemutatását szolgálja az ágazati kapcsolatok mérlege (ÁKM), valamint a forrás- és felhasználástáblák. A rendszer konzisztenciája egyfelől lehetővé teszi az adatok elemzési célokra történő felhasználását, ugyanakkor a gazdasági egységek és műveletek megfelelő osztályozása az áttekinthetőséget biztosítja.

A forrástábla a termékek és szolgáltatások kínálatát tartalmazza alapáron. Felépítését tekintve sorirányban a termék- és szolgáltatáscsoportok bontásában, míg oszlopirányban az ágazatok szerint részletezett hazai kibocsátás és az import szerint válik szét.

A felhasználástábla emellett a termékek és szolgáltatások felhasználását mutatja be piaci beszerzési áron. Sorirányban a forrástáblához hasonlóan termék- és szolgáltatáscsoportok bontásában, míg oszlopirányban felhasználási célonként (ágazati besorolás szerinti folyó termelőfelhasználás): a háztartások, a kormányzat és a háztartásokat segítő nonprofit intézmények végső fogyasztási kiadásai, a bruttó állóeszköz-felhalmozás, a készletváltozás, illetve az export. A tábla ágazati bontásban mutatja be továbbá a bruttó hozzáadott értéket.

A forrás- és felhasználástáblák matematikai transzformációjával, illetve kiegészítő információk⁵ felhasználásával állítható elő a szimmetrikus input-output tábla, amely a nemzetgazdaság ágazatai közötti termelési kapcsolatokat, továbbá a termelés és a végső felhasználás strukturális kapcsolatát hivatott leírni. A szimmetrikus input-output tábla esetén a kibocsátás és a felhasználás ágazati bontása tartalom és sorrend tekintetében is megegyezik.

⁵ Az ÁKM-táblarendszer elemei: a forrásmátrix, a felhasználásmátrix, a levonómátrixok (kereskedelmiár-rés-mátrix, külön felszámított szállítási díj mátrixa, termékadók és -támogatások egyenlegének mátrixa), a kapcsolat a forrás- és felhasználástáblák és a szektorszámok között, a szimmetrikus input-output tábla és az importmátrix. Kiegészítő információként adminisztratív adatforrások is felhasználásra kerülnek, továbbá a hiányzó adatok pótlására a statisztikai hivatalok szakértői becsléseket is használnak.

Az ÁKM közzétételével kapcsolatban elmondható, hogy a KSH évente publikál forrás- és felhasználástáblákat, míg a szimmetrikus input-output tábla öt évente (0-ra és 5-re végződő évek esetén) készül el. A nemzeti számlákkal ellentétes módon az ÁKM tábláiban nincs rendszeres adatrevízió.

2.2. A nemzeti számlák előállításának néhány alapelve

A nemzeti számlák előállításának néhány **alapelve**.

- **A gazdaság egészének meghatározása a rezidens egységek fogalmának segítségével történik.** Egy egység akkor tekinthető egy ország rezidens egységének, ha gazdasági érdekeltségének központja az adott ország területére esik, azaz ha hosszabb ideig (legalább egy évig) az adott ország területén gazdasági tevékenységet folytat. A rezidens egységek gazdasági műveleteket végeznek nem rezidens egységekkel (azaz olyan egységekkel, amelyek más gazdaságokban rezidensek). Ezek a tranzakciók az adott gazdaság külső gazdasági műveletei és a külföld számlán kerülnek elszámolásra.
- A népességre és a munkaerőre vonatkozó néhány mutató kivételével a rendszer **minden folyamatot és állományt pénzben fejez ki. Piaci árak képezik az értékelés alapját.**
- **A rendszer a folyamatokat eredményszemléletben számolja el,** azaz akkor, amikor a gazdasági érték vagy követelések és kötelezettségek keletkeznek, átalakulnak vagy megszűnnek.

3. A gazdaság szektorai

A nemzeti számlák rendszerében a gazdasági szereplők az alábbi szektorokba vannak besorolva.

3.1. Háztartási szektor

A háztartási szektor egyéneket és egyének csoportjait foglalja magában, egyrészt mint fogyasztókat, másrészt esetenként mint olyan vállalkozókat, akik piaci termékeket állítanak elő vagy szolgáltatásokat nyújtanak (azaz piaci termelők). A vállalkozók esetében a háztartási szektorba sorolás feltétele, hogy a gazdasági tevékenységet ne olyan elkülönült szervezeti egység végezze, amelyet kvázi vállalatként kell kezelni. A szektorba tartoznak azok az egyének vagy csoportok is, akik kizárólag saját végső felhasználásra állítanak elő termékeket vagy nem piaci szolgáltatásokat. Ezek alapján a háztartási szektor két fő csoportra bontható: a háztartások mint vállalkozók (egyéni vállalkozók) és a háztartások mint fogyasztók, akik saját végső felhasználásukra állítanak elő terméket vagy szolgáltatást (mint például a saját lakásszolgáltatás vagy saját lakásépítés vagy őstermelői tevékenység).

A háztartási szektor kapja meg a tényezőjövedelmek teljes összegét, ami megegyezik az összes nettó jövedelemmel. A tényezőjövedelmek elsősorban a bérből, a kamatból és a profitból tevődnek össze. A háztartások jövedelmét kiegészítik a kormánytól és nonprofit szervezetektől kapott transzferek, valamint a pénzügyi eszközökön realizált hozam. A háztartások bevételeiket fogyasztásra és adófizetésre, valamint megtakarításra használják. A fogyasztás és adófizetés tényleges jövedelemfelhasználást jelent szemben a megtakarítással, amely a háztartás vagyonát gyarapítja, és a későbbiekben is rendelkezésre áll. A megtakarítás úgy adódik, hogy a befolyt jövedelmekből levonják a végső felhasználást.

3.2. Vállalati szektor

A vállalati szektor piaci termeléssel foglalkozik, a szektoron belül elkülönülnek a pénzügyi és nem pénzügyi vállalatok. A vállalatok bevétele megegyezik a kibocsátás értékével, hiszen minden árut a vállalati szektor állít elő és értékesít. A bevételeket növelheti továbbá a kormányzat által nyújtott transzferek összege – így például a termelési támogatások. A vállalat bevételeiből fizeti ki a termelési tényezők jövedelmét: a munkabéreket, a kamatokat és a profitot; valamint ebből a bevételből fizeti az adót is. A vállalatnak van saját megtakarítása is, ami a felsorolt bevételeknek és kiadásoknak a különbsége: az amortizációnak, a vállalatot érintő transzferek és adók egyenlegének, valamint a visszatartott profitnak felel meg.

3.3. Kormányzati szektor

A gazdasági szereplők kormányzati szektorba történő besorolása 2014 szeptemberétől, az ESA2010 bevezetésével összhangban megváltozott. A módszertani változás alapján a kormányzati szektorba tartozik egy termelő:

- **Ha több éven keresztül költségeinek kevesebb mint 50 százalékát tudta árbevétellel fedezni.** Kiadások alatt a folyó termelőfelhasználás, a munkavállalói jövedelem, az állóeszközök értékcsökkenése, illetve az egyéb termelési adók, míg a bevételek körében az árbevétel és hozzá, valamint a kibocsátás volumenéhez köthető támogatások értendők. Az ESA2010 keretében a nettó kamatkiadás is bekerült a költségek közé.
- Új elem továbbá a minőségi kritériumok kialakítása, amely a kormányzat és a termelő kapcsolatát értékeli. A vizsgálat a piaci feltételek és árak meglétére terjed ki. Nem bizonyítható a piaci árakon, piaci feltételeken nyugvó szerződéses kapcsolat, **ha egy termelő elsősorban a kormányzatnak szállít – illetve a kormányzat is főként ettől a termelőtől szerzi be az adott termékeket, szolgáltatásokat.** Ebben az esetben a termelőt a kormányzati szektorba kell besorolni. A besorolásánál a minőségi kritériumok elsőbbséget élveznek az 50 százalékos szabállyal szemben.

3.4. Külföld szektor

A nem rezidensek szektora közvetlenül az áru piac és a tőke piac összefüggéseit változtatja meg: az áru piacon realizált árutömeg növekszik az **import összegével, a megtermelt reáljövedelem felhasználása pedig az exporttal. A kettő különbsége jelenti a külföld megtakarításait.** Ha az import értéke meghaladja a kivitelt, akkor a külföldiek nagyobb bevételhez jutnak, mint amennyit az adott országban elköltöttek. Az ország szempontjából ez azt jelenti, hogy többet költött külföldön, mint amennyit a külföldiek tőle vásároltak. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha hiteleket vett fel, vagyis külföldi megtakarítási forrásokat vont be.

4. A negyedéves nemzeti számlák

A negyedéves nemzeti számlák kiemelt szerepet töltenek be az elemzési munkában, mivel a rövid távú mutatók olyan összefüggő rendszerét adják, amely a tárgyidőszakot követően gyorsan rendelkezésre áll és általános képet nyújt a gazdaság teljesítményéről.

A negyedéves számlák a negyedévenként elszámolt pénzügyi és nem pénzügyi gazdasági műveletek, számlák és egyenlegező tételek összefüggő sorozatát képezik. Ugyanazokat az elveket, meghatározásokat és szerkezetet használják, mint az éves számlák,⁶ bár eltérő gyakoriságuk miatt van néhány sajátosságuk.

- **Az éves nemzeti számlákkal összevetve a negyedéves nemzeti számlák kevésbé átfogóak.** Ezek a számlák a GDP mérésére, a javak és szolgáltatások forrására és felhasználására, illetve a jövedelmek keletkezésére összpontosítanak; az ágazatok tevékenységéről és az egyes műveletekről korlátozott információkkal szolgálnak.
- **A negyedéves nemzeti számlák időszora a negyedéves gyakoriság következtében szezonális ingadozásokat és naptárhatást mutat.**⁷ A szezonális ingadozásokat szezonális és naptári kiigazítási eljárásokkal szűrik ki.
- **A negyedéves nemzeti számlák korlátozottabb adatforrásra épülnek, mint az éves nemzeti számlák,** összeállításuk során fokozottabban kell támaszkodni statisztikai és ökonometriai módszerekre.

⁶ Az elszámolási elvek és szabályok azonosak az éves és a negyedéves számlák esetén, így az SNA nem tartalmaz semmiféle külön ajánlást a negyedéves nemzeti számlákkal kapcsolatban. Az első ajánlásokat az 1995-ben kiadott ESA fektette le először e témával kapcsolatban, bár még csupán másfél oldalas fejezet foglalkozott vele. Ezt követően azonban egyre nagyobb jelentőséget és figyelmet kapott. 1999-ben az Eurostat kiadta a Negyedéves nemzeti számlák kézikönyvét, majd ezt követően 2001-ben az IMF is publikált Negyedéves nemzeti számlák kézikönyvet.

⁷ A szezonális ingadozások és a naptárhatás elsősorban az év meghatározott részében összpontosuló tevékenységeket érinti. Az ilyen tevékenységek negyedéves mértéke, például a mezőgazdasági kibocsátás, az építőipari tevékenység és az idegenforgalom külső tényezőktől, például az időjárástól és a hivatalos munkaszüneti napok számától is függ. A bérek, adók, társadalmi juttatások és osztalékok kifizetését időszaki negyedéves hatások befolyásolhatják, ilyen például az év meghatározott hónapjában kifizetett éves jutalom.

A negyedéves GDP adatközlésére két lépésben kerül sor. Az **előzetes** GDP-adatot a tárgynegyedév után legfeljebb 45 nappal publikálja a KSH. Ez az adatközlés csak a GDP volumenére vonatkozó előzetes becslést tartalmaz. A **részletes** – termelés és felhasználási oldali tételeket folyó és változatlan áron tartalmazó – adatok a tárgynegyedév után legfeljebb 65 nappal jelennek meg. A GDP volumene az előzetes adatközléshez képest változhat, de jellemzően csak $\pm 0,2$ százaléknál kisebb mértékben.

A negyedéves adatok rendszeresen revideálódnak; a revízió menetét az Európai Unió előírásai szabályozzák. A felülvizsgálati politika lényege, hogy lehetőség van visszamenőleges revízióra, amennyiben erre vonatkozóan az éves adatforrásokon alapuló adatok még nem kerültek publikálásra. Az éves adatforrások beépítése miatti revízióra minden év decemberében, a harmadik negyedévi részletes GDP-adatok publikálásakor kerül sor. Ekkor kerülhet sor a módszertani fejlesztések bevezetése miatti adatrevíziókra is (3. táblázat).

3. táblázat														
A negyedéves nemzeti számlaadatok felülvizsgálati rendje														
Publikálás ideje	Felülvizsgálható időszakok	2009				2010				2011				
		Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	
2010	Június													
	Szeptember													
	December													
2011	Március													
	Június													
	Szeptember													
	December													
2012	Március													

t-2 éves adatok miatti revízió
 t-1 éves adatok miatti revízió
 Negyedéves alapadatok változása miatti revízió
 Új negyedév
 Változatlan

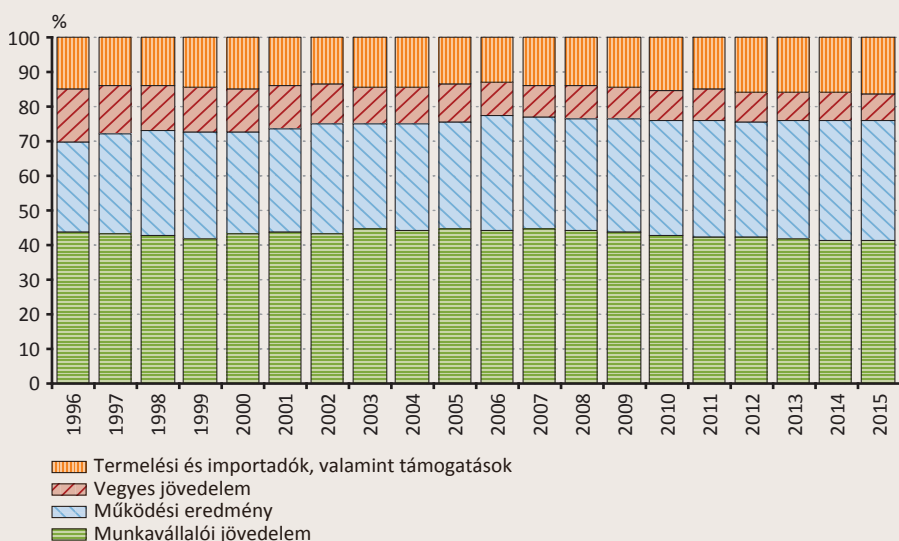
Forrás: KSH.

5. A GDP jövedelmi oldalának indikátorai

A jövedelmek keletkezése és elosztása képezi a hidat a GDP termelési és felhasználási oldala között. A jövedelmi számlák ismeretében értékelhető, hogy a fogyasztási és beruházási kiadásokat eszközöző gazdasági szereplők miként szerzik jövedelmeiket. **E folyamatokról az éves nemzeti számlák nyújtanak átfogó képet** (1. ábra). **Negyedéves frekvencián elsősorban a munka- és tőkejövedelmek keletkezése vizsgálható.**

1. ábra

A GDP jövedelemoldali felbontása

Forrás: KSH.

A magyar nemzeti számlákban a bruttó hozzáadott érték jövedelemoldalról való kiszámítása nem egy független becslés eredménye, az összes jövedelem-összetevőt vagy közvetlenül, vagy maradékelven képezzük. A bruttó hazai termék jövedelem oldalán a munkavállalói jövedelem, a bruttó működési eredmény (beleértve az állóeszköz-felhasználást, vagyis az értékcsökkenést) a vegyes jövedelem, valamint a termelési adók és termelési támogatások egyenlegének az összege. A munkavállalói jövedelmet, valamint az adókat és

támogatásokat különböző adatforrásokból közvetlen becsléssel, míg a bruttó működési eredményt maradékelven határozzák meg.

5.1. Munkavállalói jövedelem

Munkavállalói jövedelem a munkaadó által a munkavállaló részére, az elszámolási időszak alatt elvégzett munkája ellenértékeként fizetett valamennyi pénzbeli vagy természetbeni díjazás. A bérek és keresetek tartalmazzák az összes bruttó pénzbeli kifizetést, valamint a munkaadók által a munkavállalónak természetben nyújtott termékeket és szolgáltatásokat a megfigyelt időszakban. A természetbeni bérek és keresetek a munkaadók által ingyenesen vagy csökkentett áron nyújtott olyan termékeket és szolgáltatásokat, illetve egyéb juttatásokat foglalják magukban, amelyeket a munkavállalók saját idejükben és saját választásuk szerint, saját igényeiknek vagy szükségleteiknek, illetve háztartásuk többi tagja igényeinek vagy szükségleteinek kielégítésére vehetnek igénybe. Ezek a termékek és szolgáltatások, illetve egyéb juttatások a munkaadók termelési folyamataihoz nem feltétlenül szükségesek. A munkavállalók számára ezek a természetbeni bérek és keresetek kiegészítő jövedelmet jelentenek.

A munkavállalói jövedelem tartalmazza a béreket és kereseteket, valamint a munkaadók társadalombiztosítási hozzájárulásait, amely tovább bontható ténylegesre és imputáltra. A munkaadók tényleges társadalombiztosítási hozzájárulásai a munkaadók által a munkavállalóik javára a biztosítóknak (társadalombiztosítási alapoknak és magánbiztosítási rendszereknek) teljesített befizetéseket tartalmazzák. Ezek a befizetések lehetnek a társadalombiztosítás által fedezett kockázatok vagy szükségletek esetére szóló biztosításokkal kapcsolatos törvényes, egyezményes, szerződéses vagy önkéntes hozzájárulások. A munkaadók imputált társadalombiztosítási hozzájárulásai jelentik az ellentétét azoknak a nem alapszerű társadalmi juttatásoknak, amelyeket a munkaadók közvetlenül fizetnek ki munkavállalóik, korábbi munkavállalóik részére.

A KSH a **munkaerőköltség** nyomon követésére 1992-től kezdetben 4 évenként ismétlődő, később évenkénti adatgyűjtést (Munkaerőköltség-felvétel) vezetett be. A munkaerőköltség a vállalatoknál jelentkező teljes bérköltség, ami a munkaerő foglalkoztatásával, alkalmazásával kapcsolatosan felmerül.

A munkaerőköltség a munkavállalók munkájának ellenértékeként kifizetett összegeken (kereset) kívül tartalmazza:

- a nyugdíj- és egészségbiztosítás munkáltató által átvállalt terheit,
- a munkáltató hozzájárulását a munkanélküliség kezelését szolgáló alapokhoz és a csökkent munkaképességűek foglalkoztatását szolgáló alapokhoz,
- a különféle természetbeni és szociális juttatásokat, illetve
- a költségtérítéseket és a továbbképzéssel, munkaerő-toborzással kapcsolatos költségeket.

A foglalkoztatással kapcsolatos költségeket a munkadíjhoz vagy a foglalkoztatott létszámhoz kapcsolódó adótételek növelik, a foglalkoztatás elősegítését szolgáló bér- és járuléktámogatások pedig csökkentik.

A Munkaerőköltség-felvétel a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásokra és a költségvetési intézményekre vonatkozik, de a kisvállalkozásokat (5–49 fős) csak 4 évente tartalmazza (részletesebb ismertetést lásd: Oktatási füzetek 6. szám, Munkaerőpiac). A felvétel alkalmas az ILO fogalmi és tartalmi meghatározásait követő elemzésekre, széles körű nemzetközi összehasonlításokra is. Az átlagos havi munkaerőköltség alakulását éves szinten közli a KSH.

5.2. Bruttó működési eredmény

A bruttó működési eredmény a piaci termelő tevékenység eredménye.

A munkavállalói jövedelmet és az egyéb termelési adókat le kell vonni a bruttó hozzáadott értékből és hozzáadni az egyéb termelési támogatásokat. A nem piaci tevékenységek esetében a bruttó működési eredmény megegyezik az értékcsökkenéssel, mert a nem piaci tevékenységnek definíció szerint nem lehet működési eredménye. A háztartási szektorban a bruttó működési eredmény definíció szerint megegyezik a saját lakásszolgáltatásból származó működési eredménnyel.

5.3. Bruttó vegyes jövedelem

A bruttó vegyes jövedelem az egyéni vállalkozók jövedelme. A vegyes jövedelem a háztartások tulajdonában lévő kisvállalkozások tevékenységéből származó jövedelem, ahol a tulajdonos a saját munkaerejét is befekteti

a vállalkozásba, ezért nem lehet szétválasztani a munkajövedelmet és a befektetett tőke után keletkezett jövedelmet. Idetartozik a saját termelésből származó fogyasztásból keletkezett jövedelem is. Ennek a kategóriának a becslése maradék elven történik és megegyezik a bruttó hozzáadott érték, mínusz munkavállalói jövedelem, mínusz egyéb termelési adók, plusz egyéb termelési támogatások értékével. A negyedéves jövedelemszámlákban bruttó működési eredményként (Gross Operating Surplus) szerepel, míg az éves jövedelemszámlákban megbontva, a bruttó hozzáadott érték és termelőfelhasználás alapján adódik a működési eredmény.

5.4. Termelési, illetve importadók és támogatások

A termék- és termelési adók két fő csoportja a termékadók és az egyéb termelési adók. A termékadókat a termék vagy a szolgáltatás értékesítése, átadása vagy beszerzése után vetik ki (pl. vissza nem igényelhető áfa, fogyasztási adó, vám). Az egyéb termelési adók minden egyéb, a termelési folyamathoz kapcsolható adó, amely nem tekinthető termékadónak (nem tartozik ide viszont a vállalati jövedelemadó). Az adók és támogatások elszámolása során adatforrásként a gazdálkodási évről készült zárszámadás pénzforgalmi adatait használják. Az 2516/2000 Európai Parlament és Tanács rendelete által az adók és tb-járulékok eredményszemléletű elszámolására felajánlott lehetőségek közül az időkülönbsézzel korrigált (time adjusted cash) módszert alkalmazzák. A preferenciát alapvetően befolyásolja, hogy a pénzforgalmi adatok rendelkezésre állnak. Csak valóságosan befolyt adókat és kifizetett támogatásokat számolnak el, tehát nem korrigálják az adatokat a be nem hajtott adók összegével.

A támogatások olyan viszonzatlan folyó kifizetések, amelyeket a kormányzat vagy az Európai Unió intézményei nyújtanak a rezidens termelőknek, azok termelési színvonalának, árainak befolyásolása vagy a termelési tényezők díjazása céljából. A terméktámogatások az előállított, eladott (exportált) termékek, a nyújtott szolgáltatások és a termelési tényezők után fizetett közvetlen kifizetések. Az egyéb termelési támogatások a rezidens termelőegységek által a termelésben való részvételük következtében kapott, terméktámogatásokon kívüli támogatásokat foglalják magukban, vagyis a bér- és létszámtámogatásokat, a mezőgazdasági, illetve az egyéb támogatásokat is.

Az említett termelési és egyéb támogatások a gyakorlatban olyan szubvenciós rendszert is jelenthetnek, amely során az adott támogatást nyújtó intézmény a termelőknek egy minimális felvásárlási árat és közvetlen kifizetéseket garantál az ültetett növények után. Ez az EU-s gazdáknak pénzügyi biztonságot teremt, így gondoskodva a mezőgazdasági javak kellő mennyiségű előállításáról. Egy másik formája a viszonzatlan folyó kifizetéseknek, a termelésfolytathoz szükséges forgóeszközhitelek kamattámogatása is. Ebben az esetben a növénytermesztés, a kertészet, az állattenyésztés, a vegyes gazdálkodás, a vadgazdálkodás, az erdőgazdálkodás, valamint a halászati tevékenység költségeinek fedezetére, legfeljebb egy évre felvett pénzügyi hitel után – a pénzügyi terhelése alapján – kamattámogatást vehet igénybe a termelő, ha a megyei földművelésügyi hivatal nyilvántartásba vette.

6. A GDP termelési oldala és a kibocsátás indikátorai

A negyedéves nemzeti számlákban a bruttó hazai terméket termelési oldalról állítja elő a statisztika. Ehhez különböző, akár havi frekvencián is rendelkezésre álló indikátort használ a KSH (az előzetes adatközlés becslési módszertanát Cserhádi et al, 2009 mutatja be). Ezért a gazdaság aktuális teljesítményének értékelésében, valamint annak rövid távú (1-2 negyedéves) előrejelzésében elsődleges fontosságúak e termelésoldali indikátorok (főként az ipari és építőipari kibocsátás és rendelések, a kiskereskedelem és szálláshelyek áruforgalma, valamint a különböző konjunktúraindikátorok és bizalmi indexek).

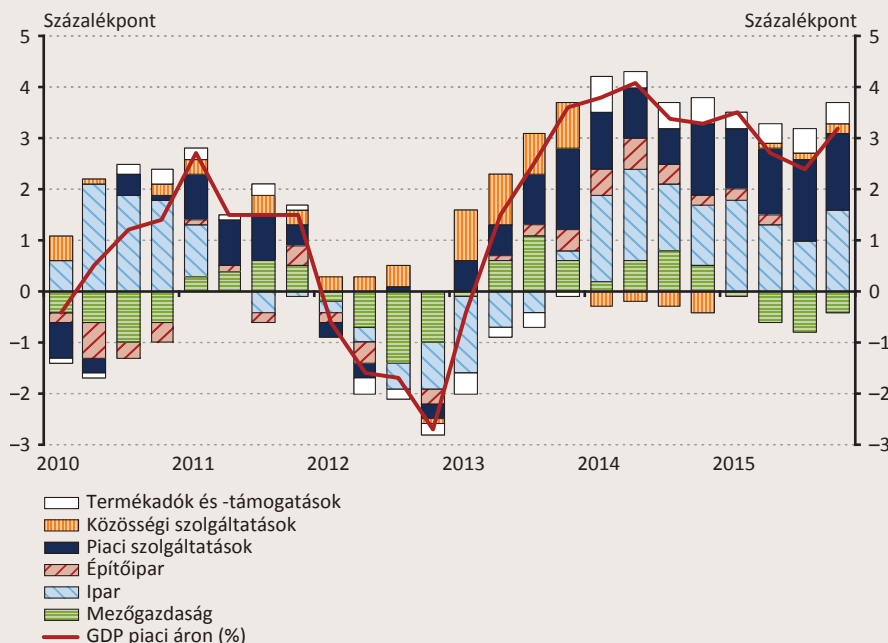
A GDP termelési oldalról történő aggregálásánál az egyes termelő szektorok szerinti hozzáadott érték a kiindulási alap. A KSH 2009. január 1-jével a TEÁOR '08-at vezette be a gazdasági egységek fő tevékenységének meghatározására, illetve e besorolás alapján számítja és publikálja a különböző gazdasági és társadalmi mutatókat. A gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere (TEÁOR) az Európai Unió tevékenységi osztályozásával (NACERev. 2) összhangban áll.

4. táblázat A bruttó hozzáadott érték ágazonként		
Ágazati kód (TEÁOR '08)	Nemzetgazdasági ág	Megoszlás folyó áron 2015-ben (%)
A	Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	4,1
B	Bányászat, kőfejtés	0,2
C	Feldolgozóipar	24,6
D	Villamosenergia, gáz-, gőzellátás, légtudásosítás	2,0
E	Víz- és hulladékgazdálkodás	1,0
(B+C+D+E)	Ipar összesen	27,8
F	Építőipar	4,1
G	Kereskedelem, gépjárműjavítás	10,4
H	Szállítás, raktározás	6,4
I	Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	1,7
J	Információ, kommunikáció	4,9
K	Pénzügyi, biztosítási tevékenység	3,7
L	Ingatlanügyek	7,7
M	Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	5,5
N	Adminisztratív szolgáltatás	3,4
(G+H+I+J+K+L+M+N)	Piaci szolgáltatások összesen	43,8
O	Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás	8,4
P	Oktatás	4,7
Q	Humán egészségügyi, szociális ellátás	4,2
(O+P+Q)	Közösségi szolgáltatások összesen	17,3
R	Művészet, szórakoztatás, szabadidő	1,3
S	Egyéb szolgáltatás	1,6
T	Háztartások tevékenysége	0,0
U	Területen kívüli szervezet	0,0
(R+S+T+U)	Egyéb	2,9
Forrás: KSH.		

A magyar gazdaság szerkezetében kiemelt jelentőséggel bíró ágazat az ipar, amely 2015-ben a bruttó hozzáadott érték 27,8 százalékát termelte meg (4. táblázat, 2. ábra). A szektor meghatározó súlya elsősorban a feldolgozóipar teljesítményéhez köthető. Az ágazat tizenhárom alágazata közül a járműgyártás, élelmiszer- és vegyipar, valamint az elektronika emelkedik ki.

2. ábra

Termelői ágazatok hozzájárulása a bruttó hozzáadott érték változásához

Forrás: KSH.

Nem pénzügyi vállalatok esetében a kibocsátás a rezidens termelők által egy év alatt előállított termékek és szolgáltatások összességét fedi le. A kibocsátást alapján értékeli a KSH, tehát a termékekhez és szolgáltatásokhoz kapcsolódó adókat (áfa, jövedéki és fogyasztási adók, vámok egyenlege) nem veszi figyelembe. A nemzeti számlák rendszerében elsősorban a társasági adóbevallások és az éves teljesítménystatisztika szolgálnak adatforrásként a nem pénzügyi vállalatokról, majd imputálás útján állítható elő a kibocsátás, a folyó termelőfelhasználás, a hozzáadott érték, illetve a munkavállalói jövedelem adatsorai. Imputálásként a rendelkezésre álló háttér-információk alapján történő adatpótlás értendő.

6.1. Ipari szakstatisztikák

Az ipari szakstatisztika a bányászat, feldolgozóipar és energiaipar (B, C és D) nemzetgazdasági ágak halmazát tekinti együttesen a teljes ipari szektornak. Az évközi iparstatisztikai megfigyelések 1992-ig valamennyi iparba sorolt vállalkozást lefedték. 1993-tól azonban a gazdasági egységek számának növekedésével a KSH bevezette a mintavételes adatgyűjtést. A megfigyelések köre 1995 előtt a 20 főnél nagyobb, 1995 és 1998 között a 10 fő, 1998-tól pedig az 5 főt meghaladó szervezetekre terjedt ki. Az ipari termelés összefoglaló adatai 1998-tól részben teljes körű (49 fő felett), részben reprezentatív megfigyelések (5–49 fő között), részben pedig egyéb adatforrások alapján készült becslések (5 fő alatt) eredőjeként áll elő. Az ágazati és egyéb bontásban közölt adatok a vállalkozások szűkebb, ráadásul – a megfigyelések körének bővülésével – időben változó körére, míg a rendelésállományi adatok csak a kijelölt ágazatok teljes körűen megfigyelt vállalkozásaira vonatkoznak.

Az **ipari termelés**⁸ időszora a legmeghatározóbb termelési oldali mutató, mivel Magyarországon az ipar a teljes hozzáadott érték több mint egynegyedét magyarázza. Az idősor a saját termelésű készletek állományváltozásával korrigált értékesítés nettó árbevételét, vagyis az ipari tevékenység termelési értékét méri. Az ipari termelés volumenére vonatkozó legfontosabb havi frekvenciában megjelenő idősorok (nyers, munkanappal és szezonálisan kiigazított) az előzetes adatközléssel a tárgyhót követő második hónap elején, míg az ágazatokra bontott adatok a részletes adatközléssel a tárgyhót követő második hónap közepén kerülnek publikálásra.

Az **ipari értékesítés** idősorait az ipari termelés részletes adatközlésében publikálja a KSH. Külön elérhetők a belföldi és exportértékesítés adatai, forintban kifejezve. Mivel az export számottevő részét a feldolgozóipari termékek teszik ki, ezért az ipari exportértékesítés alakulása a nemzeti számlákban szereplő (áru- és szolgáltatás) export folyamatainak értékelésében is segíthetnek (3. ábra).

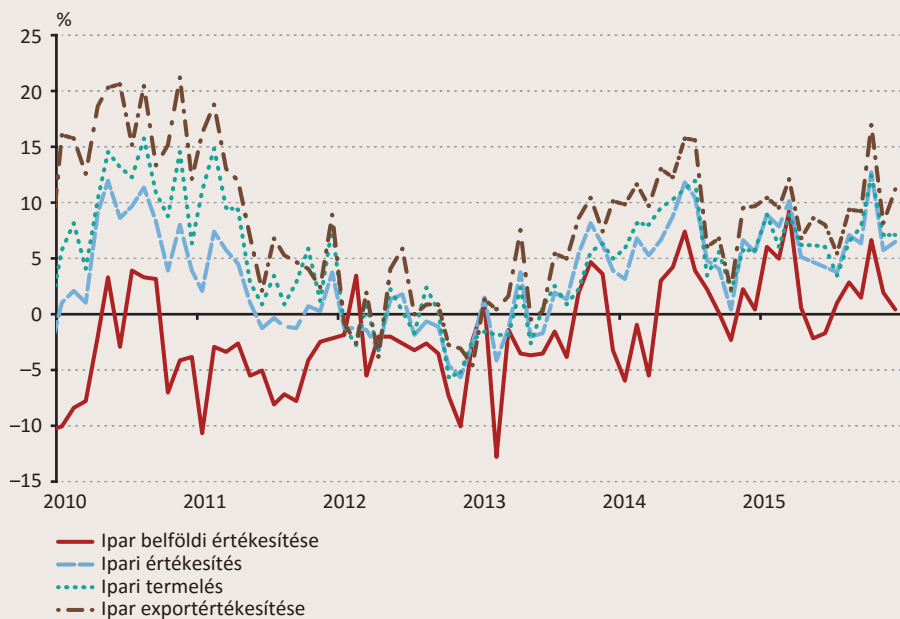
⁸ A KSH ipari tevékenység alatt az ipar ágazatba tartozó szervezetek saját termelésű ipari termékeinek gyártását és az alvállalkozók bevonásával megtermelt iparcikkeket, illetve a teljesített ipari szolgáltatásokat érti.

Az ipari termelés és értékesítés összevetésével a készletezés alakulása mérhető fel. A tárgy hónapban az értékesítést meghaladó (el nem érő) termelés a készletek felhalmozását (leépülését) indikálhatja.

A feldolgozóipari konjunktúra előrejelzését segítik továbbá az iparstatistika **rendelésállományi és új rendelés** adatai. A feldolgozóipari termelés mintegy 65 százalékát lefedő ún. kiemelt ágazatok rendelésre vonatkozó időszori szintén a részletes adatközlésben jelennek meg. Az új exportrendelések jellemzően megelőzik az értékesítés alakulását, míg a belföldi új rendelések a belföldi értékesítés egyidejű indikátorai. A KSH új rendelésként regisztrálja a tárgy hónapban a megrendelőtől az adatszolgáltatóhoz beérkezett és elfogadott rendeléseket a teljesüléstől függetlenül, míg a rendelésállományi adatok az ipari termékekre és szolgáltatásokra beérkezett és elfogadott még nem teljesített rendelésekre vonatkoznak. A rendelések értékét árkiegészítést tartalmazó áron és forgalmi adó nélkül veszik számításba, valamint az adatok a 49 főnél többet foglalkoztató vállalkozásokat ölelik fel.

3. ábra

Az ipari termelés és értékesítés éves változása

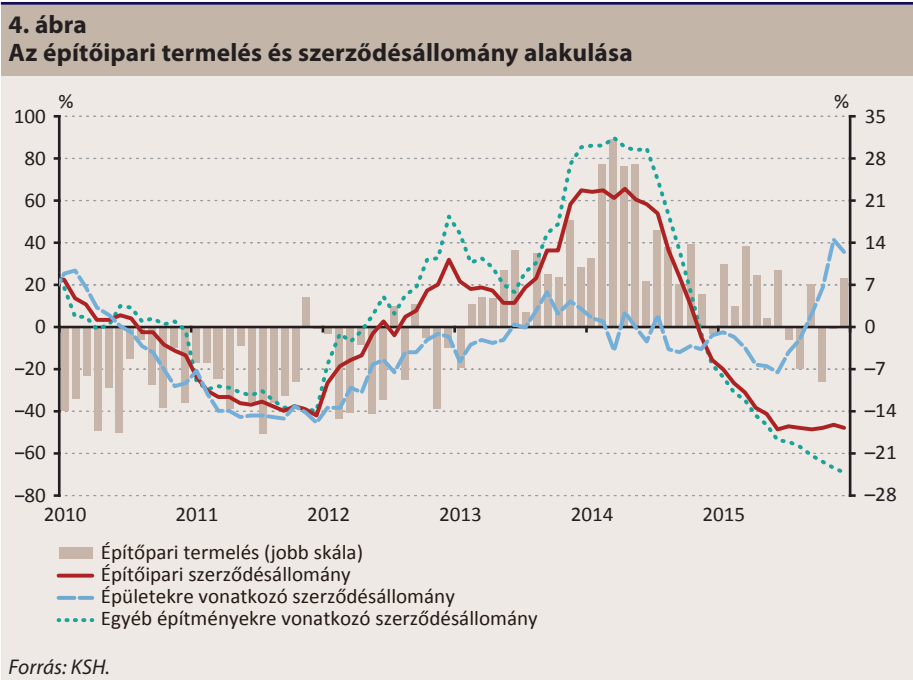

Megjegyzés: Szezonálisan igazított adatok.

Forrás: KSH.

6.2. Építőipari szakstatisztikák

Az **évközi építőipar-statisztika** a havi építőipari termelési érték számításához szükséges adatokat, az új szerződéseket, a szerződésállományt, valamint az e mutatókból számított volumenindexeket tartalmazza (4. ábra). 1995 óta a jelenlegihez hasonló szerkezetben, havi gyakorisággal készül az építőipar-statisztika. Az adatok rendelkezésre állnak aggregáltan, valamint épületek és egyéb építmények (pl. út, vasút, közművek) bontásában. Így az építőipari adatok az építési jellegű beruházások alakulásáról és szerkezetéről is információval szolgálnak.

Az **építőipari termelés** az ágazatba sorolt vállalkozások építőipari tevékenységének (bruttó) termelési értéke, azaz az építőipari tevékenység nettó árbevétele, csökkentve az igénybe vett és a közvetített szolgáltatások értékével, korrigálva a saját termelésű készletek állományváltozásával. Az **értékesítés** az építőipari tevékenység nettó árbevételével azonos.

A **szerződésállomány** az építőipari tevékenységekre vonatkozóan a megrendelőtől az adatszolgáltatóhoz beérkezett és elfogadott szerződések forgalmi

adó nélküli, árkiegészítést tartalmazó áron számított értéke. A szerződések között kell jelteni a kisértékű, csak szóban kötött megrendelések értékét is. A szerződésállományt hó végi értéken közli a KSH, az adat a még nem teljesített rendeléseket foglalja magában. **Az új szerződés** valamennyi, a tárgy-hónapban beérkezett és elfogadott szerződés értéke, függetlenül attól, hogy az adott hónapban teljesítették-e vagy sem.

6.3. Kiskereskedelmi szakstatisztika

A kiskereskedelmi szakstatisztika célja az országos kiskereskedelmi forgalom értékének meghatározása és változásának mérése. A szakstatisztika tevékenységre szervezett, reprezentatív adatgyűjtésen alapszik. Az adatgyűjtés 1999-ben indult el, az évközi integrált adatgyűjtési rendszer szakmai moduljaként, a jelenleginél jóval egyszerűbb formában, jelentősen kevesebb megfigyelt termékcsoporttal. A begyűjtött adatok elsősorban a negyedéves GDP-számítás forrásadataként kerültek felhasználásra. Az adatokat 2003 óta publikálja a KSH a stADAT adatbázisban a jelenlegivel megegyező struktúrában.

A szakstatisztika alapvető mutatója a **kiskereskedelem eladási forgalma**, amely a kiskereskedelmi hálózatban történő eladások áfával és fogyasztási adóval növelt, folyó áron mért értéke. A kiskereskedelmi forgalom nemcsak a háztartások kiadásait tartalmazza, hanem a vállalkozások és a külföldiek (turisták) hazai kiskereskedelmi egységekben történő vásárlásait is.

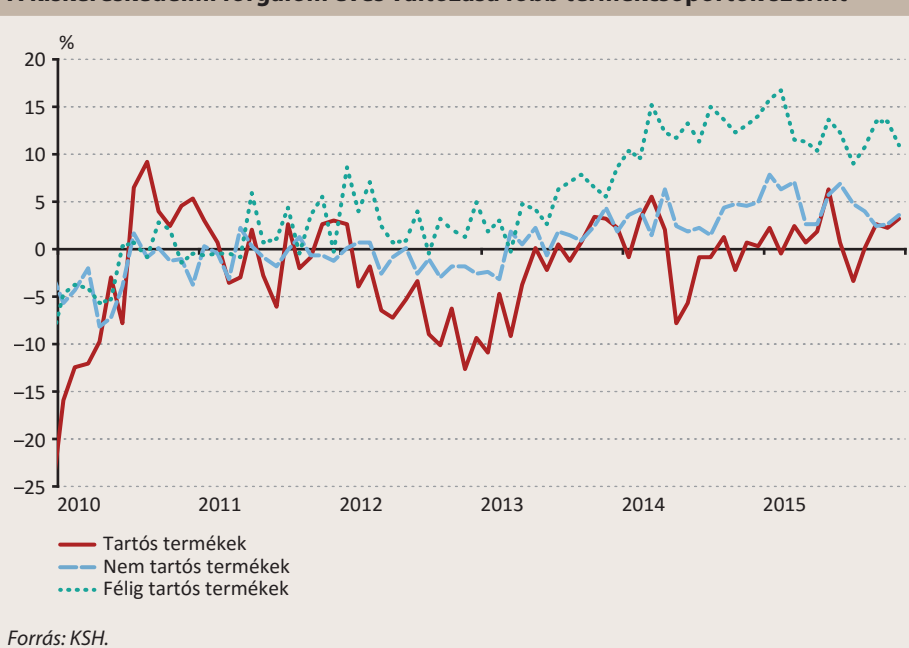
A kiskereskedelmi forgalom volumenindexe a kiskereskedelmi eladási forgalom értékindexének deflálásával készül a fogyasztói ármefigyelés reprezentánsaiból számított deflátor felhasználásával.

A havi adatok üzlettípus szerinti bontásban érhetők el. Ezeket érdemes néhány főbb csoporttá aggregálni az elemzői gyakorlatban: tartós, félig tartós, nem tartós (5. ábra). Az aggregálás alapja, hogy a háztartások fogyasztási kiadásait csoportosíthatjuk az elfogyasztott javak tartóssága szerint. A nem tartós és tartós javak közötti megkülönböztetés azon alapul, hogy az adott termék egy évnél hosszabb megfigyelési időszak alatt egyszer vagy ismételten többször, illetve folyamatosan használható. Továbbá a tartós fogyasztási cikkek, mint például a személygépkocsi, a hűtőszekrény, a mosógép vagy a televíziókészülék viszonylag nagy értéket képviselnek. A féltartós fogyasztási

cikkek abban különböznek a tartós fogyasztási cikkektől, hogy várható élettartamuk jóval rövidebb a tartós fogyasztási cikkekénél, emellett az értékük is lényegesen alacsonyabb. Elemzési szempontból a különböző termékcsoportok eladásairól feltételezhető, hogy minél kevésbé tartós egy termék, értékesítési volumene annál szorosabb kapcsolatban van a folyó jövedelmek alakulásával. Így például az élelmiszer- és üzemanyag-forgalom jól tükrözi a rövid távú jövedelmi és belső keresleti folyamatokat. E megközelítés azonban az üzlet tevékenységének jellegéből indul ki, így csak korlátozottan alkalmas a forgalom tényleges szerkezetének értékelésére. Ugyanakkor **negyedéves frekvencián a COICOP⁹ (az egyéni fogyasztás rendeltetés szerinti osztályozása) szerinti bontásban is elérhetők** a kiskereskedelmi adatok.

5. ábra

A kiskereskedelmi forgalom éves változása főbb termékcsoportok szerint

A turisztikai kereslet rövid távú alakulásáról a kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmi adatai szolgálnak információval. A szakstatisztika alapvető célja a kereskedelmi, a nem üzleti célú és az üzleti céllal üzemeltetett egyéb

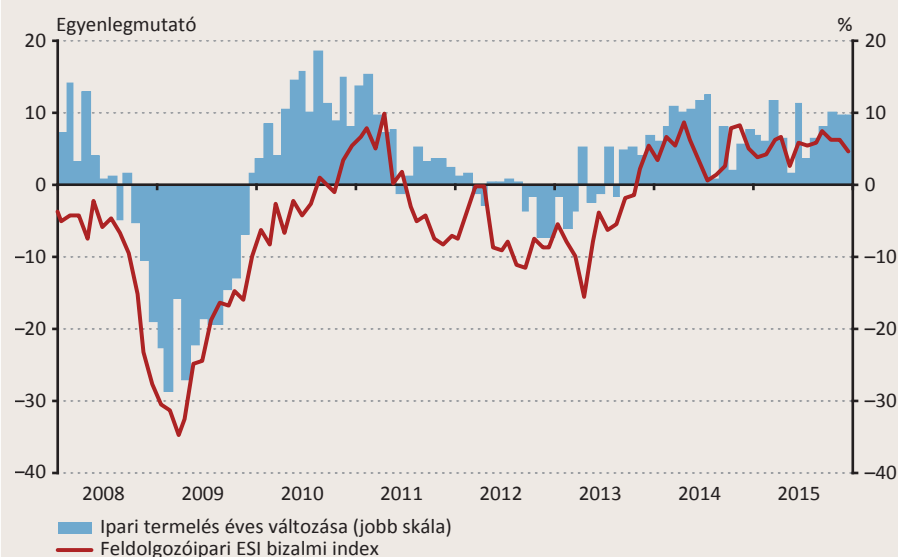
⁹ <https://www.ksh.hu/docs/hun/info/02osap/nomen/COICOP.DOC>

szálláshelyek kapacitásának, vendégforgalmi adatainak és bevételeinek mérése. A statisztika tartalmazza a kereskedelmi, a nem üzleti célú és az üzleti céllal üzemeltetett egyéb szálláshelyek típusonkénti és kategóriánkénti kapacitásadatait, a vendégek és vendégéjszakák számát belföldi és külföldi bontásban, a kereskedelmi szálláshelyeknél a külföldi vendég és vendégéjszakák számát küldő-piaconkénti bontásban. Mindemellett a szakstatisztika a kereskedelmi szálláshelyek foglalkoztatottsági adatait, szállásdíj-bevételi és egyéb (vendéglátás, reggeli és egyéb bevételek) bevételi adatokat is mér, valamint az egyéb fizetőeszközök (üdülési csekk, Széchenyi Pihenőkártya) felhasználására vonatkozó információkat is tartalmaz.

6.4. Ágazati bizalmi indikátorok

A GDP termelésoldali rövid előrejelzésének lényeges mutatói a különböző konjunktúraindikátorok és **bizalmi indexek** (6. ábra). Az Európai Bizottság megbízásából az Economic Sentiment Indicator (ESI) felmérés részeként Magyarországra a GKI Gazdaságkutató ZRt. készíti el az indikátorokat havi, illetve negyedéves frekvencián. A felmérés kérdései széles körben lefedik az egye

6. ábra
Ipari termelés és konjunkturális várakozások

Forrás: KSH, Európai Bizottság.

termelő és szolgáltató szektorokat (feldolgozóipar, építőipar, kereskedelem és egyéb szolgáltatások). A mutatók kedvező tulajdonsága közé tartozik, hogy relatíve hamar rendelkezésre állnak, valamint a publikálást követően az idősor múltbeli értékei nem revideálódnak.

A GKI üzleti bizalmi indexe a tárgyhót követő 12–17. napon publikálásra kerülő havi konjunktúraindikátora. A mutató az alábbi három kérdésre adott válaszok súlyozásából áll elő:

- termelési kilátások,
- rendelésállomány megítélése,
- késztermék készletek szintje.

Pula-Reiff (2002) szerint azonban a GKI üzleti bizalmi indexének kérdései nem ragadják meg kielégítően a feldolgozóipari konjunktúra alakulását. Ezért érdemes a felmérés kérdéseihez alternatív súlyrendszert kialakítani, hogy az aggregált indikátor előrejelző ereje optimális legyen. A feldolgozóipari termelés előrejelzésére használt alternatív index az alábbi tételekből tevődik össze.

- Termelés alakulása az elmúlt negyedévben
- EU-rendelések jelenlegi szintje
- Vállalat helyzete a következő hat hónapban
- Termelés alakulása a következő hat hónapban
- Belföldi értékesítés alakulása a következő hat hónapban
- EU-értékesítések a következő hat hónapban

Mind az ESI, mind pedig a Kopint-Tárki felméréseiből származtatnak továbbá kapacitáskihasználtságra vonatkozó indikátorokat. A mutató jellemzően a feldolgozóipari vállalatok körét öleli fel, a szolgáltató szektorra vonatkozóan csak az elmúlt évben kezdődött meg a felmérés. Az index a jelenleg meglévő kapacitások kihasználtságára és a jövőbeni bővítések terveire kérdez rá, továbbá a Kopint-Tárki adatai megbonthatóak exportáló és belföldi értékesítésre termelő vállalatokra.

2. keretes írás

A GDP idősor szezonális igazítása

A bruttó hazai termék a reálgazdasági folyamatok legmeghatározóbb mutatószáma, így a makrogazdasági helyzetkép értékelésében kiemelt jelentőséggel bír a GDP-idősorok megfelelő kezelése. Az aktuális gazdasági folyamatok értelmezését zajok nehezítik, amelyek azonosításához és kezeléséhez elengedhetetlen a szezonálisan igazított adatsorok vizsgálata.

Szezonális kiigazítás során az elsődleges cél az idősor információtartalmának szétválasztása különböző komponensekre. A gyakorlatban ezek a nem megfigyelhető komponensek általában az idősor hosszabb távú alakulását jelző trendciklus, valamint a szezonálitásra, ünnep- és munkanapokra, kiugró értékekre vonatkozó komponensek, továbbá a hibatag.

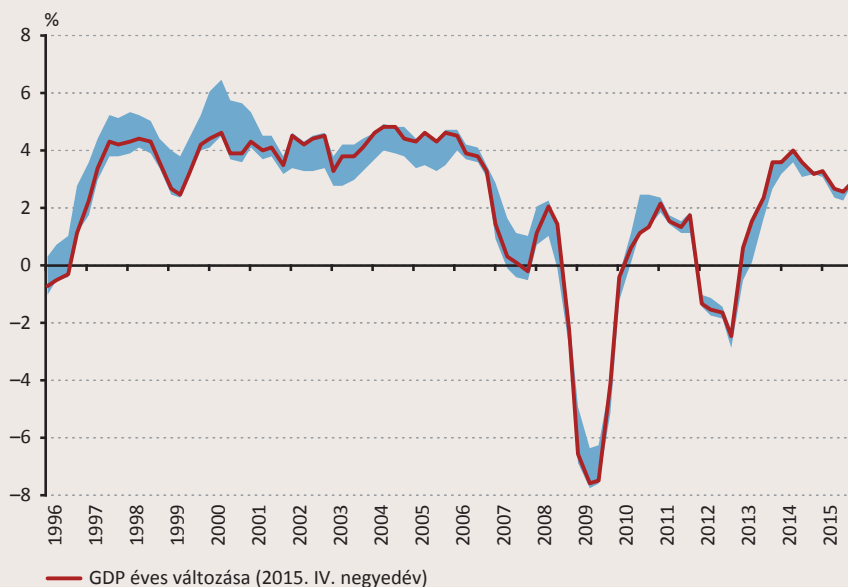
A Központi Statisztikai Hivatal a GDP idősorainak szezonális igazítását a széles körben alkalmazott TRAMO-SEATS módszerrel végzi. Nemzetközi ajánlásoknak megfelelően az igazítás beállításait (alkalmazott ARIMA-modellt és ennek paramétereit, a munka- és ünnepnaphatást számszerűsítő regressziós változókat) évente rögzíti, amelyek csak az alapadatok revíziójakor, valamint az idősorok viselkedésének erős megváltozásakor módosulnak. Noha a szezonális hatások jellemzően éven belül jelentkeznek, a munkanapok és szabadnapok évenként eltérő száma miatt a naptárhatás az egyes évek között változhat, így a szezonálisan kiigazított negyedéves adatok éves adatokkal való összhangjának biztosítása érdekében a KSH az Eurostat ajánlásai alapján korrekciókat végez.

A szezonálisan kiigazított adatsorok recesszió időszakában különös jelentőséggel bírnak, hiszen a kiigazított rövid bázisú indexek segítségével az üzleti ciklusok fordulópontjai könnyebben azonosíthatóak. Az újonnan beérkező adatok fényében megváltozó eredmények (végponti bizonytalanság) még kedvező gazdasági körülmények között is megnehezítik az egyértelmű trendforduló megállapítását, a 2008-as gazdasági világválság hatására azonban az adatok hordozta bizonytalanság jelentős mértékben megnövekedett. A változó gazdasági körülmények tehát felhívták a figyelmet a szezonális igazításra mind a statisztikai hivatalok, mind pedig a gazdasági elemzők és döntéshozók körében (Bánhegyi et al. 2010, Koroknai – Pellényi, 2010). Mindemellett a GDP nyers idősorainak rendszeres revíziója is növeli a bizonytalanságot, mely a változó szintjét és dinamikáját is befolyásolhatja.

Jól szemlélteti a végponti bizonytalanság problémáját, hogy a recesszió kezdetén (2008 második negyedévében) a szezonálisan igazított GDP-idősor még töretlen növekedést jelzett, illetve 2009 negyedik negyedévében a bruttó hazai termék tovább folytatódó visszaesését mutatta, amelyek utólag mindkét esetben téves következteté-

seknek bizonyultak. Belátható, hogy a szezonálisan igazított idősor csak jelentős késésekkel képes azonosítani a konjunktúra fordulópontjait, így valós időben félrevezető képet festhet a gazdaságpolitikai döntéshozatal számára (7. ábra).

7. ábra
GDP idősor szezonális igazítása valós időben

Megjegyzés: Az ábrán látható sáv a szezonális igazítás tartományát mutatja, a korábbi adatközlések alapján.

Forrás: KSH.

Az igazítás körüli bizonytalanság csökkentésére egyértelmű megoldás ugyan nem létezik, de a gazdasági folyamatok pontosabb azonosítására több módszer is alkalmazható. Egyfelől általánosan elmondható, hogy a gazdasági folyamatok értékelésekor érdemes minél több idősor információtartalmát felhasználni, ami a szezonális igazítás esetén is hasznos lehet. A GDP dinamikája összevethető különböző dezaggregált makrogazdasági mutatók alakulásával, hiszen a termelési, felhasználási vagy jövedelemoldali részletelekről rendelkezésre állnak idősorok magasabb frekvencián. A motiváció az, hogy ezen részletelek szezonális igazítása során nyert információk (szezonális változása, kiugró értékek) felhasználhatóak végül az aggregált GDP esetén. Legkorábban a termelésoldali folyamatokról állnak rendelkezésre adatok (ipari, építőipari termelés, kiskereskedelmi termékforgalom), de a különböző bizalmi indexek bevonása is segítségként szolgálhat.

Ezen túl a statisztikai és közgazdasági előrejelző irodalomban kiemelt téma a várható adatrevíziók mértékének megbecslése, azonban eredményes alkalmazásukhoz kellően hosszú idősorra van szükség. Hasonló eredmény érhető el a szezonális igazításra vonatkozóan is. A GDP-re vonatkozó megbízható előrejelzés felhasználásával a tényidőszaki adatsor igazítása összevethető a várható jövőbeli értékekkel meghosszabbított idősor szezonális igazításával.

Hivatkozások

Bánhegyi, P. – Horváth, B. – Lénárt, I. – Urr, B. (2010): Szezonális kiigazítás a gazdasági válságban – adatelőállító szemmel. Statisztikai Szemle, 88. évfolyam, 7–8. szám, 2009. július–augusztus.

Cserhádi, I. – Keresztély, T. – Takács, T. (2009): A negyedéves GDP gyorsbecslése. Statisztikai Szemle, 87. évfolyam, 4. szám, 2009. április.

Európai Bizottság (2013): European System of Accounts – ESA 2010. Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Európai Bizottság, módszertani dokumentáció

http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/surveys/method_guides/index_en.htm

Eurostat (2002): A nemzeti számlák európai rendszere (ESA, 1995). Nemzetközi Statisztikai dokumentumok, 5. kötet, Budapest: KSH.

Ferenczi, B. – Jakab, M. Z. (2002): Kézikönyv a magyar gazdasági adatok használatához. Magyar Nemzeti Bank, 2002. december.

Hüttl, A. (1994): A magyar nemzeti számlák új adatforrásai és módszerei. Statisztikai Szemle, 72(6), 469–480. o.

Koroknai, P. – Pellényi, G. (2010): Szezonális kiigazítás a gazdasági válságban – felhasználói szemmel. Statisztikai Szemle, 88. évfolyam, 7–8. szám, 2009. július–augusztus.

Központi Statisztikai Hivatal (1993): Bevezetés a nemzeti számlákba. Budapest, KSH.

Központi Statisztikai Hivatal – OECD (1998): Magyarország Nemzeti Számlái, adatforrások, módszerek és számítások. Budapest, KSH.

Központi Statisztikai Hivatal (2009a): Magyarország Nemzeti Számlái, 2006–2007. Budapest, KSH.

Központi Statisztikai Hivatal (2009b): GNI Inventory 2.1

Központi Statisztikai Hivatal (2010): GNI Inventory 2.1

Központi Statisztikai Hivatal, módszertani dokumentáció

<http://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz31.html>

<http://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz42.html>

http://www.ksh.hu/apps/meta.objektum?p_lang=HU&p_ot_id=100&p_obj_id=QPA

http://www.ksh.hu/apps/meta.objektum?p_lang=HU&p_menu_id=110&p_ot_id=100&p_obj_id=QPT

Pozsonyi, P. (1994): A termelési számla. Statisztikai Szemle, 72 (10), 744–760. o.

Pozsonyi, P. – Szabó, P. (2010): Új fejlesztések a nemzeti számlákban. Statisztikai Szemle, 88 (3), 236–251. o.

Pula, G. – Reiff, Á. (2002): A hazai konjunktúrafelmérések szerepe a feldolgozóipari termelés rövid távú előrejelzésében. MNB Háttér tanulmányok, 2002/3.

Szilágyi, Gy. (1992): Makrogazdasági számlák. Statisztikai Szemle, 70 (8-9), 675–693. o.

OKTATÁSI FÜZETEK
A GAZDASÁGI FEJLŐDÉS MUTATÓSZÁMAI I.

Nyomda: Prospektus–SPL konzorcium
8200 Veszprém, Tartu u. 6.

